

УДК 811.111 (075.8)

АНАЛІЗ ЗМІСТУ ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Тетяна Капелюшна

Стаття присвячена розгляду питання аналізу шкільних підручників з англійської мови. Автор переконаний, що детальний аналіз шкільних підручників з англійської мови є першим кроком для компоративного аналізу підручників та комплексів вітчизняного зразка із існуючими європейськими та американськими моделями для подальшого вдосконалення підручників з англійської мови відповідно до вимог сьогодення та з урахуванням комунікативно-діяльнісного, особистісно орієнтованого, культурологічного підходів до організації навчального процесу. Також в статті запропоновані критерії рівня організації матеріалу в підручнику та схема аналізу підручника з англійської мови.

Ключові слова: аналіз підручника з англійської мови, критерії рівня організації матеріалу, схема аналізу, етапи оцінювання підручника, комунікативно-діяльнісний підхід, особистісно орієнтований підхід.

Детальний аналіз рекомендованих МОН України підручників та комплексів з англійської мови є першим кроком до переосмислення структури, компонентів, змісту, текстових, позатекстових матеріалів з метою їх вдосконалення та оптимізації навчального процесу.

Проблема аналізу шкільних підручників з іноземних мов в цілому та з англійської зокрема, цікавила вітчизняних та зарубіжних науковців упродовж тривалого часу та почала привертати ще більшу увагу у другій половині ХХ століття. Це пояснюється тим, що проблема підручникотворення набуває актуальності, що природньо зумовлено трансформаційними, євроінтеграційними та глобалізаційними процесами в галузі освіти. Так, серед відомих дослідників цього питання можна виділити таких науковців як І. Бім, Н. Басай, Н. Бібік, Л. Величко, Г. Віддоусон, К. Віллінг, В. Мадзігон, В. Плахотник, В. Редько, Л. Калініна, І. Самойлюкевич, які у своїх працях зверталися до проблем змісту, структури, критеріїв та способів оцінювання підручників з іноземних мов, апробації навчальних матеріалів тощо.

Метою цієї статті є розгляд етапів та критеріїв оцінювання шкільного підручника з англійської мови, введення нової схеми його аналізу з урахуванням умов інтернаціоналізації освітнього простору.

Рекомендації Міністерства освіти і науки з освітньої політики пов'язують оновлення змісту навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах із змінами в стратегічних напрямках розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти, а саме спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в учнів необхідних життєвих компетентностей, що в майбутньому давали б

можливість випускникам школи комфортно почуватися в сучасному світовому мультинаціональному просторі [3]. Це зумовлено глобалізаційними та євроінтеграційними процесами сьогодення, які торкаються усіх сфер життєдіяльності суспільства.

Шкільний підручник як основний засіб реалізації оновленого змісту навчання, відіграє вагомe значення в зміні парадигми сучасної шкільної іншомовної освіти, яка переорієнтовується на комунікативно-діяльнісне, особистісно орієнтоване та культурологічне спрямування навчального процесу. Як зазначає провідний дослідник у цій галузі В. Редько, на разі необхідно переосмислити теоретичні підходи до визначення змісту навчання іноземних мов та знайти відповідні способи і форми його презентації в підручниках. Саме тому він розглядає теоретичну модель сучасного шкільного підручника з іноземної мови як таку, що ґрунтується на визначенні його двоєдиної сутності: як носія змісту іншомовної освіти та як засобу навчання іншомовного спілкування, в якому взаємопов'язано функціонують змістовий, процесуальний та мотиваційний аспекти, що забезпечують його змістове наповнення [2, с. 16].

Переконані, що детальний аналіз шкільних підручників з англійської мови є першим кроком для компоративного аналізу підручників та комплексів вітчизняного зразка з існуючими європейськими та американськими моделями підручникотворення, що може стати основою для подальшого вдосконалення підручників з англійської мови відповідно до вимог інтернаціоналізованого освітнього простору та з урахуванням комунікативно-діялісного, особистісно орієнтованого, культурологічного підходів до організації навчального процесу.

Ми погоджуємось із думкою тих науковців, які вважають, що рецензувати підручник з англійської мови, який претендує на гриф МОН, повинна не одна людина, а творчий колектив, що експертуватиме його з різних позицій. Так, В. Редько пропонує залучити до експертної оцінки філолога, який буде оцінювати мовний аспект, методиста, який визначатиме ефективність добору та методичної організації навчального матеріалу у змісті підручника, психолога для оцінювання доцільності і відповідності навчальних матеріалів віковим особливостям учнів, лікаря для аналізу рівня дотримання у підручнику санітарно-гігієнічних норм тощо. Вчений переконаний в тому, що вчитель відіграє важливу роль в оцінюванні підручників, але разом з тим він висловлює сумнів з приводу залучення до рецензування вчителя, пояснюючи це тим, що вчитель не завжди об'єктивно і професійно грамотно може провести експертизу. Автор пропонує такі шляхи розв'язання цієї проблеми: «формулювати в матриці запитання у доступній для вчителів формі; більшої ваги і значення надавати результатам експериментальної перевірки змісту підручників на етапі їх конструювання авторами» [1, с. 6].

Ми переконані, що поряд із учнями, батьками, громадою, які є отримувачами освітніх послуг, учитель є незамінним у оцінюванні якості і ефективності підручників для школи.

Отже, вважаємо, що основними суб'єктами, які мають бути залучені до експертного оцінювання шкільного підручника з англійської мови, є філологи, психологи, вчителі, методисти, учні, дизайнери, фахівці із ІТ технологій,

батьки, роботодавці (учень повинен отримати в школі ті знання, які йому знадобляться при виборі певної професії), носії мови (при цьому не ставлячи під сумнів фаховий рівень вітчизняних укладачів підручників з англійської мови). До речі, такий досвід мають США, які залучають максимальну кількість людей до обговорення стандартів, проектів, законів тощо. Це дає можливість: по-перше, кожному громадянину мати можливість висловити власну думку; по-друге, урядовим установам залучати до обговорення максимальну кількість людей, беручи до уваги їхні зауваження та враховуючи їхні інтереси. Доречним було б на сайті Міністерства освіти і науки України після експертної оцінки та за необхідності внесення автором необхідних коректив запропонувати он-лайн обговорення шкільного підручника з англійської мови, який претендує на рекомендацію МОН України. Це дало б змогу врахувати погляди тих фахівців і громадян, які не були залучені до експертної оцінки.

Створена експертна комісія, оцінюючи підручник як об'єкт дослідження, повинна керуватись виробленими чіткими критеріями оцінювання. На сьогоднішній день немає вироблених уніфікованих критеріїв оцінювання підручників з англійської мови з урахуванням вимог сьогодення.

Бачимо за доцільне запропонувати для прикладу критерії рівня організації матеріалу в підручнику з англійської мови, які ми використовуємо на практичних заняттях із дисципліни «Аналіз підручників з англійської мови» зі студентами факультету іноземної філології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Критерії рівня організації матеріалу в підручнику

- Відповідність обраного матеріалу віковим характеристикам учнів
  - ✓ Зосередженість на особі учня
  - ✓ Доцільність вибраного матеріалу
- Прозорість (які риси підручника допомагають навчати і вчитися)
  - ✓ Чіткі мета та завдання запропонованих видів діяльності
  - ✓ Чітка та зрозуміла презентація матеріалу
  - ✓ Зрозумілі пояснення
- Послідовність у викладі матеріалу
  - ✓ Внутрішня послідовність
  - ✓ Методологічна єдність
  - ✓ Текстова узгодженість
  - ✓ Фактографічна єдність
- Практична спрямованість матеріалу (учень - діяч)
  - ✓ Привабливість
  - ✓ Зверненість на користувача, прихильність
  - ✓ Інтерактивність
  - ✓ Різноманітність
- Гнучкість
  - ✓ Індивідуальний підхід
  - ✓ Адаптивність
- Генеративність
  - ✓ Можливість заміни

- ✓ Інтеграція
- ✓ Когнітивний розвиток
- Взаємодія на рівнях «підручник - учень», «учитель - підручник - учень»
- ✓ Залучення до співпраці
- ✓ Врахування особистих інтересів
- ✓ Партнерство
- Соціалізація
- ✓ Соціальні навички
- ✓ Інтеркультурна обізнаність

Запропоновані критерії рівня організації матеріалу в підручнику а також схема аналізу підручника з англійської мови були розроблені доцентом кафедри теорії та практики іноземних мов Т. Піонтковською під час проходження академічного стажування за програмою мобільності ERASMUS MUNDUS в університеті Порту (Португалія) та студенткою факультету англо-американських студій цього університету. На практичному занятті із дисципліни «Аналіз підручників» (Production to Teaching Materials in English) під час парної роботи студентам було поставлено завдання укласти критерії, за якими можна оцінити якість підручника. Після їхнього групового обговорення викладачем було запропоновано створити власний варіант схеми аналізу підручника на базі виокремлених критеріїв, а також обговорення кількості балів. Наступним кроком був вибір підручника кожною групою і аналіз за створеною схемою таблиця 1.

Хотілося б зазначити, що особливістю теоретичних дисциплін університету Порту, зокрема зазначеної, є переорієнтація теоретичної бази на практико-орієнтовані технології шляхом презентації теоретичного матеріалу у формі практико-орієнтованих лекцій, дискусій, круглих столів.

Таблиця 1

Зразок схеми аналізу підручника

КРИТЕРІЇ	БАЛИ
<p>I. ФІЗИЧНІ ПАРАМЕТРИ ТА ВІДПОВІДНІСТЬ САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНИМ НОРМАМ</p> <p><u>1. Ергономіка та дизайн</u></p> <p>a) чіткість, добре організований, зручність для використання</p> <p>b) використання відповідних шрифтів та стилів, виділень, заголовків, зручність та логічність нумерації</p> <p>c) естетичність оформлення та кольорова гамма</p> <p><u>2. Малюнки та світлини</u></p> <p>a) якість малюнків</p> <p>b) педагогічна доцільність</p> <p>c) відповідність віковим та психологічним особливостям учнів</p> <p>d) достатній та різноманітний формат/зміст</p> <p><u>3. Зв'язок наочних матеріалів та тексту</u></p> <p>a) на скільки вдало малюнки пов'язані з текстом</p>	

<p>4. Інші фізичні параметри</p> <ul style="list-style-type: none"> a) якість паперу b) розміри та обсяг c) вага 	
<p>II. МОВНИЙ МАТЕРІАЛ</p> <p>1. Лексика</p> <ul style="list-style-type: none"> a) насиченість та різноманіття b) відповідність програмі, потребам учня та практичному використанню (form and meaning) c) гендерна коректність (унікнення дискримінації) d) відповідність стилю e) використання довідкових матеріалів та джерел <p>2. Граматика</p> <ul style="list-style-type: none"> a) точність та вірогідність b) чіткість презентації/пояснення c) повнота/різноманітність та націленість на комунікацію d) зосередження на формі/значенні e) підхід: дедуктивний, індуктивний, диференційований f) досягнення автентичності 	
<p>III. КУЛЬТУРНИЙ ЗМІСТ</p> <ul style="list-style-type: none"> a) відповідність/доречність b) сучасність c) неупередженість d) залучення до культури 	
<p>IV. ДИДАКТИЧНА ЦІННІСТЬ</p> <p>1. Загальні навички</p> <ul style="list-style-type: none"> a) збалансований розвиток пізнавальної діяльності b) розвиток навичок логічного мислення та послідовності c) забезпечення наступності в навчанні d) зв'язок із дійсністю e) дозованість матеріалу <p>2. Рецептні навички</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Аудіювання <ul style="list-style-type: none"> • автентичність • різноманіття мовців, акцентів, комунікативних ситуацій робота над вимовою/інтонацією/наголосом b) Читання <ul style="list-style-type: none"> • різноманіття стилів і жанрів • автентичність/практичність • сучасність та актуальність тематики <p>3. Продуктивні навички</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Говоріння <ul style="list-style-type: none"> • модель: справжнє, сучасність • ступінь контролю: контрольоване, кероване, вільне • різноманіття комунікативних ситуацій 	

<ul style="list-style-type: none"> • feedback and correction b) Письмо <ul style="list-style-type: none"> • різноманіття завдань / комунікативних ситуацій • орієнтоване на процес / на результат • розвиток творчих навичок • відповідність дидактичного супроводу	
V. МЕТОДОЛОГІЯ <ul style="list-style-type: none"> a) відповідність національним особливостям навчання b) врахування вимог інтернаціоналізації простору мовної освіти c) чіткість, повнота, різноманіття методів d) системність і логічність викладу матеріалу та зв'язок між параграфами e) використання інноваційних підходів / завдань f) зосереджене на учні / кероване учителем (learner-centered or teacher-led) [4] g) достатність завдань для повторення матеріалу h) контроль та оцінка навчальних досягнень, самоконтроль	
VI. НАЯВНІСТЬ ДОДАТКОВИХ МАТЕРІАЛІВ <ul style="list-style-type: none"> a) <u>Для учня</u><ul style="list-style-type: none"> • книга для учня (student's book), робочий зошит (workbook) • мультимедійні ресурси (CD, DVD, Інтернет-посилання) • домашнє читання • посібник для підготовки до іспитів b) <u>Для вчителя</u><ul style="list-style-type: none"> • книга для вчителя (teacher's book), матеріалів для тестів та контрольних робіт, роздатковий матеріал • наочність: CD, DVD, презентації в Powerpoint, малюнки.	

Студентами факультету іноземної філології ця схема була апробована на практичних заняттях під час аналізу шкільних підручників. Майбутнім вчителям було запропоновано висловити власне бачення кількості балів за кожен критерій а також надана можливість розширити схему, додавши, невраховані, на їхню думку, параметри.

Аналіз підручників з англійської мови за схемою, яка частково моделюється самими студентами, розвиває їхнє критичне мислення, креативний підхід, бажання зробити власний внесок у вирішенні питання вдосконалення підручників, що є важливим у виробленні навиків критичного аналізу. Маємо ідею в майбутньому запропонувати студентам самим створити схему аналізу шкільного підручника з англійської мови під час роботи в групах, або під час виконання групового проекту.

Отже, визначення доцільних критеріїв оцінювання та введення нової схеми аналізу підручника з англійської мови з урахуванням вимог інтернаціоналізації простору мовної освіти є необхідною умовою його правильного аналізу та експертного висновку щодо відповідності підручника

існуючим стандартам. В той же час, важливість проблеми аналізу шкільних підручників з англійської мови не вичерпується лише визначенням етапів та критеріїв його оцінювання. Це набагато ширше питання яке цікавить вітчизняних та зарубіжних вчених і яке ми плануємо досліджувати у своїй подальшій роботі.

Список використаних джерел:

1. Редько В. Г. Об'єкти та критерії оцінювання шкільних підручників з іноземної мови / В. Г. Редько // *Рідна школа*. – Київ: Преса України, 2007. – № 7/8. – С. 5–9.
2. Редько В. Г. Якими бути підручникам з іноземної мови для початкової школи? / В. Г. Редько // *Іноземні мови в сучасній школі*. – Видавництво «Педагогічна преса», 2012. – № 1. – С. 16–19.
3. *Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики*. – К.: «К.І.С.», 2003.
4. Tudor I. *Learner-Centeredness as Language Education* / I. Tudor. – Cambridge University Press, 1996. – 279 p.